Floravåktarna i Skåne Rapporterar

Tistelsnyltrot i Skåne

Göran Mattiasson

Bild 1. Tistelsnyltrot *Orobanche reticulata* kan vara svår att upptäcka som här i Rövarkulan, där den växer i högörtängen bland kåltistel, älgört och kärrnäva. Foto: Göran Mattiasson.

I Skåne finns tre av Sveriges fem vildväxande arter av snyltrötter – klintsnyltrot *Orobanche elatior*, klöversnyltrot *O. minor* och tistelsnyltrot *O. reticulata*. De båda andra arterna, timjansnyltrot *O. alba* och röllikesnyltrot *O. purpurea*, finns bara på Öland och Gotland. Dessutom förekommer murgrönssnyltrot *O. hederae* och berberissnyltrot *O. lucorum* i trädgårdar och planteringar i södra Sverige och Skåne (Mattiasson 2008). De vildväxande arterna är fridlysta i Sverige.

Tistelsnyltrot är sällsynt i Sverige och känd från fem platser i Västergötland, två lokaler i Uppland, en lokal i Småland samt från fyra platser i Skåne. På 4–5 av platserna kan den vara medvetet insådd. Så är fallet på två av de skånska växtplatserna. Tistelsnyltrot är förtecknad i *Rödlistade arter i Sverige 2010* som Starkt hotad (EN), vilket innebär att dess framtid inte är säkrad.

Alla snyltrötter saknar klorofyll och är som namnet snyltrot antyder parasiter på andra växter. Snyltrötterna hämtar både vatten och näring från värdväxtens rotsystem. Torra år, när vattentillgången är dålig, utvecklas färre plantor än normalt. Tistelsnyltrot parasiterar på sina växtplatser i Västergötland och Uppland främst på brudborste *Cirsium helenioides* eller borsttistel, som den också heter. Kåltistel *Cirsium oleraceum* är den vanligaste värdväxten i Skåne. Kåltistel har en sydlig utbredning i landet, medan brudborste är vanligare mot norr.

Tistelsnyltrot i Skåne

Tistelsnyltrot är en sen inkomling i Skånes flora. Den upptäcktes första gången 1974 i Rövarkulan av Bengt Nihlgård. Här parasiterar snyltroten huvudsakligen på kåltistel men några få exemplar har brudborste som värd-

Bild 2. Tistelsnyltrot *Orobanche reticulata* i blom. Foto: Åke Svensson.

växt. Tistelsnyltrot är numera känd från fyra platser i landskapet. Där arten etablerat sig spontant är kåltistel den normala värdväxten. På platser där snyltroten införts var uppenbarligen förekomsten av brudborste en förutsättning för att insådd skulle ske.

Tistelsnyltrot är en art vars individantal som framgår av nedanstående tabell kan växla starkt från år till år.

Rövarkulan

Tistelsnyltrot upptäcktes 1974 i den norra delen av naturreservatet Rövarkulan. Under åren därefter spred sig snyltroten söderut och hade under 1980-talet sin rikligaste förekomst i högörtängen söder om parkeringsplatsen (bild 1). Här var individantalet störst under ett par decennier men minskade därefter och har de senaste åren förekommit i högst något tiotal exemplar i ängen.

Tistelsnyltrot, *Orobanche reticulata*

Beskrivning. Tistelsnyltrot är en parasitisk, klorofyllfri, körtelhårig ört. Stjälken är ganska grov, gulaktig till något violett och blir upp till en halv meter hög. Arten blommar i juli–augusti, blommorna har stödblad men saknar förblad. Fodret består av två hela flikar som når till ungefär halva krontubens längd. Kronan är gul med violetta nerver, den är tvåläppig och har hela nedre flikar. Blommorna har mörka körtelhår på utsidan. Ståndarna är kala och märket violett eller rödaktigt.

Tistelsnyltrot karaktäriseras av hela foderflikar och gulaktiga blommor som saknar förblad. Den skiljs lättast från timjansnyltrot (*O. alba*), som också har hela foderflikar, genom att den senare har fransade kanter på kronflikarna.

Utbredning. Tistelsnyltrot är mycket sällsynt och förekommer bara i Skåne och Västergötland. Den parasiterar på brudborste (*Cirsium helenioides*) och kåltistel (*C. oleraceum*) och påträffas vanligen på något fuktig, kalkrik mark. **Första fynduppgift** är från Mösseberg i Västergötland och publicerades av S. J. Lindgren i Botaniska Notiser 1842 (Nordstedt 1920). Enligt Lindgren hittades arten av Mathesius och flera exemplar insamlade av honom finns bevarade i Naturhistoriska riksmuseets samlingar.

Etymologi. Artnamnet *reticulata* kommer av latinets *reticulum* (nät) och betyder nätlik.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran. >http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<. Naturhistoriska Riksmuseet.

Individantalet har varierat mellan åren. I Rövarkulan har individantalet varit stort vartannat år under perioden 1998–2009 och jämförelsevis fåtaligt åren däremellan. 2007 blommade 4 ex i ängen och 2 i norra delen av reservatet, medan antalet blommande exemplar 2008 uppgick till 261. 2009 blommade 4 ex norr om den nyanlagda parkeringsplatsen, 17 ex i ängen och 52 ex i norra delen. Trenden bröts markant 2010, då endast en enda planta gick i blom.

Det är anmärkningsvärt att snyltroten inte visade sig alls 1984 i Rövarkulan, medan antalet blommande individ såväl året före som efter uppgick till ett par hundra individ. Sådana variationer är kännetecknande och förekommer hos både tistelsnyltrot och andra snyltrötter.

Sätaröd

Material av tistelsnyltrot från Rövarkulan hämtades 1974 och såddes i anslutning till en växtplats med brudborste vid Sätaröd på Linderödsåsen. Insådden blev lyckosam (Rickman 1978).

Snyltroten finns fortfarande på platsen men har numera främst kåltistel som värdväxt. Parkslide har sedan 2005 expanderat kraftigt och tagit allt större utrymme i anspråk, vilket resulterat i att både kåltistel, brudborste och tistelsnyltrot minskat i antal. Särskilda åtgärder har de senaste åren vidtagits för att begränsa parkslidens fortsatta expansion men detta har inte varit tillräckligt. Parkslide fortsätter att skjuta nya skott och är på väg att ta över hela området, där snyltroten växer.

Ask

Omkring 1980 inplanterades frön av tistelsnyltrot från Västergötland utmed vägen väster om Ask och söder om Söderåsen. De första blommande plantorna upptäcktes 1991. Året därpå blommade inget exemplar, medan ett 10-tal plantor gick i blom 1993. Platsen har därefter besökts årligen, senast 2010, utan något återfynd av tistelsnyltrot. Tistelsnyltrot får anses vara utgången från lokalen.

Bild 3. Tistelsnyltrot *Orobanche reticulata* mörknar snabbt efter blomningen och den mörkt brunsvarta växten är lätt att upptäcka, där den växer tillsammans med sin värdväxt, kåltistel. Foto : Göran Mattiasson.

Tabell 1. Antalet exemplar av tistelsnyltrot *Orobanche reticulata* i Skåne 1974–2010.

År	**1974**	**1983**	**1984**	**1985**	**1986**	**1987**	**1988**	**1989**
Rövarkulan	160	200	0	275	325	140	200	250
År	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**
Rövarkulan	130	280	155	22	194	200	–	19
Ask		+	0	10	0	0	0	0
År	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**
Rövarkulan	121	61	421	79	303	27	134	39
Sätaröd	5	38	21	7	7	3	15	27
År	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**			
Rövarkulan	388	6	261	73	1			
Sätaröd	4	5	7	4	5			
Övedskloster	7	13	55	253	61			

En far och dotter besökte Västergötland omkring 1980 för att få se tistelsnyltrot. Vid avfärden tog fadern med några frön hem som såddes i ett bestånd av brudborste vid vägen utanför bostaden. Det tog omkring 12 år för att utveckla frö till blomma. Dottern lämnade 1993 uppgiften om insådd av tistelsnyltrot till Floraväktarna i Skåne.

Övedskloster

År 2006 upptäcktes ett nytt område med tistelsnyltrot på Övedsklosters marker (Brunet 2006). Individantalet som hittats på platsen har ökat från år till år och beståndet med tistelsnyltrot var 2009 det största i Skåne. Tistelsnyltrötterna växer här i ett fuktigt område med riklig förekomst av kåltistel på och i anslutning till ett granplanterat hygge. När träden växt upp, skogen slutit sig och marken torkat upp om några år kommer antalet snyltrötter säkert att ha minskat påtagligt. År 2010 var ett relativt torrt år, vilket säkerligen bidrog till att färre snyltrötter än tidigare gick i blom. Det lägre antalet observerade individ kan också beror på att planteringen röjdes för att ta bort kåltistel, gräs och sly för att friställa granplantorna, vilket resulterade i att ett antal snyltrötter bröts av under blomningen.

Tack

Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen har bidragit med uppgifter om förekomst av tistelsnyltrot i naturreservatet Rövarkulan.

Författarens E-post: goran.mattiasson@telia.com

Karta 1. De skånska lokalerna för tistelsnyltrot *Orobanche reticulata*.

Citerad litteratur

Anderberg, A. & Anderberg, A-L. 2007. *Den virtuella floran.* www.linnaeus.nrm.se

Brunet, J. 2006. Tistelsnyltrot på ny lokal i Skåne. *Svensk Bot. Tidskr. 100*: 301.

Gärdenfors, U. (ed.), 2010. *Rödlistade arter i Sverige.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Kraft, J. 1979. Översikt över Orobanche, snyltrotssläktet, i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr. 73*: 27–37.

Mattiasson, G. 2008. Snyltrötter i Sverige - en aktuell översikt. *Svensk Bot. Tidskr. 102*: 277–292.

Nihlgård, B. 1974. Orobanche reticulata, tistelsnyltrot, funnen i Skåne. *Lunds Botaniska Förenings Medlemsblad 1974. II*: 5–7.

Rickman, H. 1978. Lyckad sådd av tistelsnyltrot, Orobanche reticulata. *Svensk Bot. Tidskr. 72*: 50.

Wahlén, P. 2010. *Botanisk bulletin från Halland. Nr 1.* Manus.